

ΙΟΝ ΚΡΕΑΝΓΚΑ / ΙΟΝ CREAMGĂ
(1837-1889)

Ο συγγραφέας¹

¹ Ρίτα Μπούμη-Παπά, «Ιον Κρεάγκα. Η ζωή και το έργο του ρουμάνου Άντερσεν», πρόλογος του τόμου με τίτλο *Ο άσπρος σκλάβος*, μετάφραση Ρίτα Μπούμη-Παπά και Γιολάντα Πεγκλή, εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα 1966, σσ. 7-13. Βλέπε επίσης Τούντορ Βιάνου, *Ανθολογία Ρουμάνων Πεζογράφων*, «Πρόλογος», μετάφραση Άρη Δικταίου & Στεφάνου Βουρδούμπα, εκδόσεις Γ. Φέξης, Αθήνα 1963, σσ. 4-6: «*Με την εμφάνιση των συγγραφέων της υπαίθρου - γύρω στο 1880 και στην περίοδο που ακολούθησε - η ρουμάνικη πεζογραφία παίρνει μια καινούργια κατεύθυνση, γόνιμη σε αξιοπρόσεκτες πραγματοποιήσεις. Στην αρχή ακριβώς αυτού του ρεύματος, παίρνει θέση ο πιο περιβλεπτός εκπρόσωπός του. Είναι ο Ίον Κρεάγκα, ένας πρώην ιερωμένος, που μια αρκετά σύντομη φιλολογική καριέρα του επιτρέπει ωστόσο να πραγματοποιήσει ένα από τα πιο ολοκληρωμένα κεφάλαια της ρουμάνικης πεζογραφίας. Ο Κρεάγκα συνήθιζε ν' αφηγείται, πριν τα γράφει, τα διηγήματα και τις ιστορίες του στους γοητευμένους συμπολίτες του στο Ιάσιο. Οι ακροατές του ήταν γνωστοί διανοούμενοι, απόφοιτοι πανεπιστημίων, μα και άνθρωποι που ήξεραν να εκτιμούν τις νόστιμες ιστορίες που έλεγε καλύτερα από κάθε άλλον. Όλοι τον έβλεπαν σαν καταπληκτικό φαινόμενο, γέννημα μιας πρωτόγονης φύσης. Αναφέρουν πάντα τη στοργή που τον έδενε με τον Μιχαήλ Εμινέσκου, τον μεγαλύτερο λυρικό ποιητή της Ρουμανίας, έναν άνθρωπο στοχαστικό και βαθιά καλλιεργημένο. Αυτοί οι δύο φίλοι, τόσο στενά δεμένοι ο ένας με τον άλλο, φαίνονταν να ενσαρκώνουν, ταυτόχρονα στη φιλία τους, τη λαχτάρα της φύσης που αποζητάει τον πολιτισμό, και τη νοσταλγία του πολιτισμού, που ζητάει αδιάκοπα να συναντήσει την αναγεννήτρα φύση. Όταν όμως το έργο του Κρεάγκα μελετήθηκε από μια ολόκληρη γενιά, μπόρεσαν να καταλάβουν πως ο άνθρωπος που οι Μπογιάρτοι του Ιασίου τον έβλεπα σαν πρωτόγονο, στάθηκε στην πραγματικότητα, ένας από τους πιο ευαίσθητους καλλιτέχνες της εποχής του. Κάθε άρθρωση της σκέψης, κάθε λέξη στις αφηγήσεις του Κρεάγκα, παίρνει τη σημασία ενός αναντικατάστατου ντοκουμέντου, έτσι που ο σχολιαστής αυτού του καταπληκτικού έργου, διηγείται, μπορούμε να πούμε, φυσικά, προς μια γλωσσολογική και αισθητική κριτική, ξεκινώντας από την ίδια άποψη, ένας Γάλλος, ο κύριος Ζαν Μπουτιέρ, υποστήριξε, το 1980 στη Σορβόνη, μια θέση ουσιαστική, αφιερωμένη στον Κρεάγκα. Ένα έργο το ίδιο αξιοσημείωτο για την τέλεια γνώση των θεμάτων που χρησιμοποίησε ο μολδαβός αφηγητής. Τα περισσότερα απ' αυτά τα θέματα συνδέουν τις αφηγήσεις του Κρεάγκα με τη ρωσική λογογραφία. Ωστόσο, μ' όλο που ο Κρεάγκα εμφανίζει στις διηγήσεις του ζώα και πλάσματα μυθικά, τους αποδίδει ψυχολογικά στοιχεία του ρουμάνου χωρικού των συγχρόνων εποχών, όπως διαμορφώθηκε από ένα ιστορικό παρελθόν που χάνεται μέσα στη νύχτα των χρόνων. Γι' αυτό και η κριτική μπόρεσε, πολύ σωστά, να τονίσει πως τα φανταστικά του διηγήματα είναι στην πραγματικότητα νουβέλες με πολύ έντονο κοινωνικό και ψυχολογικό ρεαλισμό. Δεν είναι εύκολο να ξαναβρούμε τις φιλολογικές πηγές του Ίον Κρεάγκα, γιατί ξέρουμε ελάχιστα για τη μόρφωσή του: πιθανότατα, ο παλιός ιερωμένος, που ήταν έτοιμος να γίνει εφημέριος σε κάποια αγροτική περιοχή, δεν είχε πλατειά μάθηση, γι' αυτό και η τόσο μοντέρνα φόρμουλα της τέχνης του, παρ' όλο τον αρχαϊσμό των θεμάτων, παρουσιάζεται αναμφισβήτητα σαν εκπληκτική συνέπεια μιας προσωπικής και αυθόρμητης εξέλιξης. Πολύ συχνά ο αφηγητής εγκαταλείπει τα λαϊκά θέματα, ίσως όταν αναθυμάται τα παιδικά του χρόνια που ανιστορεί με ασυνήθιστη ζωντάνια, ή ακόμα για να περιγράψει τη ζωή των χωριών και των μικρών συνοικισμών της Μολδαβίας, όπως σ' αυτόν τον Μπάρμπα- Νικήφορ, τον πολυμήχανο, μια ιστορία ενός πανέξυπνου ανθρώπου, που ταξιδεύοντας με το αμάξι του, παίρνει μαζί του, από το σπίτι των πεθερικών της, σ' ένα μικρό συνοικισμό της περιοχής, τη Μάλκα, μια σεμνότυφη Εβραία, και επωφελείται από το πέρασμά τους μέσα από ένα δάσος, για να αποκαλύψει στη νέα χαρές πρωτόγνωρες γι' αυτήν, και να ξαναβρεί κι' ο ίδιος νιάτα χαμένα, όπως νόμιζε. Το χιούμορ του Κρεάγκα, που στο σύνολο του έργου ανεβαίνει σε διαφορετικά ύψη, αρχίζοντας από το χοντρό ραμπελικό γέλιο, γίνεται εδώ ένα χαμόγελο γεμάτο υπονοούμενα, χωρίς να πέφτει, ωστόσο, στην ελευθεριότητα, γιατί ούτε οι καταστάσεις, ούτε τα αισθήματα έχουν τίποτα το πονηρό.»*

Ο Ίον Κρεάνγκα είναι ο μεγαλύτερος Ρουμάνος συγγραφέας που βγήκε μέσα από το λαό κι έγραψε δίχως ν'ακολουθήσει κανένα λογοτεχνικά πρότυπο, χρησιμοποιώντας σαν πρώτη ύλη το χωρικό άνθρωπο της γης του, με τα ήθη του, τα έθιμά του, τους θρύλους, τις παραδόσεις του, τα βάσανά του, το χιούμορ του και την αισιόδοξη πίστη του πως, κάποια μέρα, στην πάλη του κάκου με το καλό, θα επικρατούσε το δεύτερο, για να λυτρωθεί κι ο αγρότης από τη φτώχεια, το σκοτάδι και την αθλιότητα.

Γεννήθηκε την 1 Μαρτίου 1837 στο Χουμουλέστι, χωριό της Βόρειας Μολδαβίας, που, όπως μας λέει ο ίδιος, ήταν «ελεύθερο», γιατί το κατοικούσαν ως επί το πολύ μικρονοικοκυραίοι με δικά τους χωράφια, σε μια εποχή που οι Ρουμάνοι αγρότες, σε μέγιστη πλειονότητα, ήταν δουλοπάροικοι των μπογιάρων μεγαλογαιοκτημόνων, που εξουσίαζαν όλη την καλλιεργήσιμη γη της χώρας μαζί με τον πληθυσμό της. Έμαθε να διαβάζει και να γράφει με τη μέθοδο Λάνκαστερ, δηλαδή, διασταυρώνοντας μικρά ξυλάκια, με τα οποία σχημάτιζε τα γράμματα του αλφαβήτου και υστέρτα τις λέξεις.

Ο πρώτος δάσκαλος του, όπως ο ίδιος μας διηγείται στις «αναμνήσεις» από τα παιδικά του χρόνια, ήταν κάποιος Βασίλης, ψάλτης μιας εκκλησίας του χωριού του, και φοίτησε σ' ένα σχολειό που είχε εγκατασταθεί, κατά τον πιο πρόχειρο τρόπο, σ' ένα κελλί της εκκλησίας. Την εποχή αυτή, γύρω από τα 1848, ή δεν υπήρχε καθόλου κρατική μέριμνα για τη μόρφωση του λαού της υπαίθρου ή ήταν υποτυπώδης και άθλια. Γι' αυτό τα λόγιο, η ίδρυση ενός σχολείου σε χωριό ήταν έργο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και, κυρίως, του παπά και του ψάλτη, των μόνων «γραμματισμένων» του χωριού. Ύστερα απ' αυτό, περιττό να ειπωθεί πως οι χωρικοί ήταν στην ολότητά τους αναλόφαβητοι, όταν, τον ίδιο καιρό, από τη δύναμη των απαλλοτριωμένων χεριών τους, πλούτιζαν οι μπογιάροι, γλεντοκοπούσαν, ταξίδευαν στην Ευρώπη, ζούσαν ακόλαστη ζωή κι έχτιζαν στο Βουκουρέστι περίλαμπρα παλάτια, επανδρωμένα με σκλάβους τσιγγάνους.

Ο Ίον, όπως είπαμε, γεννήθηκε από «ελεύθερους» γονείς κι υπερηφανευόταν γι' αυτό. Ίσως αυτός να είναι και ο λόγος, που μπόρεσε μέσα σε μια σχετική οικονομική ανεξαρτησία, να διαμορφώσει ένα χαρακτήρα περήφανο, ζωηρό, τολμηρό κι ανυπότακτο. Δεν είχε δοκιμάσει στη ράχη του το μαστίγιο που είχαν δοκιμάσει άλλα παιδιά της δουλοπάροικης αγροτιάς, από τον επιστάτη του αφέντη μπογιάρου ή το χωροφύλακα, που όταν δεν μπορούσε να εισπράξει το φόρο από τους χωρικούς πατεράδες, για να τους εκβιάσει, μαστίγωνε μπροστά στα μάτια τους γυμνά τα παιδιά τους, αναγκάζοντάς τους να σπεύσουν να πουλήσουν και το τελευταίο τους πρόβατο ή ένα χράμι από τα σκεπάσματά τους.

Ο Ίον, παιδί ακόμα, είχε αντικρύσει σκηνές σαν την παραπάνω, και σαν πρώτη αντίδραση αισθάνθηκε την οργή για τις δυνάμεις που καταδυνάστευαν και τον απέραντο οίκτο και τη φιλία για τους βασανισμένους χωρικούς.

Ήταν ανήσυχος, ταραξίας, ευφάνταστος, εύθυμος, κοντολογίς ένας σωστός διαβολάκος, που απόφευγε το σχολειό, το διάβασμα και τον κόπο, γιατί προτιμούσε να τριγυρίζει στα δάση, στις λίμνες και στα ποτάμια, όπου ψάρευε ή κολυμπούσε με συνομήλικούς του και, ακόμα, να σκαρώνει φάρσες και διαβολιές.

Όταν ο Βασίλης, ο ψάλτης, κλήθηκε στρατιώτης και η δευτέρα τάξη έκλεισε, ο παπάς εμπιστεύτηκε την τάξη αυτή σ' ένα γέροντα. Η χολέρα όμως του 1848, που είχε ξεπαστρέψει ένα μεγάλο μέρος από τον πληθυσμό της Ευρώπης, ξεπάστρεψε και τον καινούργιο δάσκαλο. Έτσι, με την επιμονή της μητέρας του, που ήθελε να τον δει σπουδαγμένο, γιατί είχε ακούσει από τον πατέρα της να λέει πως *«τα βιβλία φωτίζουν τον άνθρωπο και τον βοηθούν να ζήσει καλύτερα και πιο ευτυχιμένα»*, ο μικρός Ίον, στάλθηκε στο Μπροστένι, χωριό του μητρικού παππού του, για να συνεχίσει εκεί τη στοιχειώδη μόρφωσή του, παρά τη γνώμη του πατέρα του, που πίστευε πως ο γραμματισμένος άνθρωπος ήταν καταδικασμένος στη φτώχεια και στη χλεύη, και ήθελε να δει το γιο του *«έμπορα με μαγαζί»*, σε μια εποχή που εισέρεαν στη Ρουμανία από τη Δύση κάθε λογής προϊόντα κατανάλωσης και οι έξυπνοι πλούτιζαν εύκολα στο εμπόριο. Οι περιπέτειές του στο Μπροστένι είναι δραματικές μαζί και κωμικές, και εντελώς δυσβάστακτες για ένα μικρό παιδί. Τις περιπέτειες αυτές, ο αναγνώστης θα τις ακούσει από το ίδιο το στόμα του συγγραφέα, στο πρώτο μέρος του βιβλίου *Αναμνήσεις από τα παιδικά μου χρόνια*, για να χαρεί, δίχως άλλη μεσολάβηση, την έμφυτη αφηγηματική χάρη και την εκφραστική τσαχπινιά του Μολδαβού αυτού παραμυθογράφου, που θεωρείται σήμερα η ρίζα της ρουμάνικης πεζογραφίας.

Στα 1859, ο Κρεάνγκα, που ήταν ένας νέος καλοκαμωμένος, με περιποιημένη ξανθή γενειάδα, αστραφερά μάτια, κι είχε φήμη ευσυνείδητου δασκάλου κι ευφύεστατου ανθρώπου, παντρεύτηκε τη δεκαπεντάχρονη κόρη ενός παπά και δέχτηκε να μπει στο σπίτι του *«σώγαμπρος»*. Το ίδιο έτος προσλήφθηκε ψάλτης στην εκκλησιά του πεθερού του, με αμοιβή 600 λέϊ το χρόνο και, σχεδόν τον ίδιο καιρό, χειροτονήθηκε ιεροδιάκονος, δίχως να πάψει και να διδάσκει στο σχολειό του χωριού του. Ο Κρεάνγκα, δεν ήταν φυσικά εύκολος και υπομονετικός τύπος, γι' αυτό και δεν θεωρήθηκε ποτέ καλός *«σώγαμπρος»*.

Γρήγορα τσακώθηκε με τον πεθερό του, παπα - Γρηγόρη, κι έφτασε μάλιστα να στείλει μια επιστολή στο δεσπότη, μέσα στην οποία παραπονιόταν, ότι ο πεθερός του τον χρησιμοποιούσε σαν διάκο, σαν δάσκαλο, σαν καντηλανάφτη, σαν νεροκουβαλητή, σαν ξυλοκόπο, σαν καθαριστή του στάβλου και σαν βιολιστή τις ώρες που ο πεθερός του γλεντούσε μεθυσμένος από ρακί και ήθελε να χορέψει. Στα 1863, για να γλυτώσει από τον πεθερό του, ζήτησε να υπηρετήσει διάκος σε διάφορα μοναστήρια κι εκκλησιές της περιφέρειας, πράγμα που αν κατόρθωνε, δεν διαρκούσε περισσότερο από λίγα φεγγάρια. Μόνο στα 1866, μπόρεσε να γίνει δεκτός, με προοπτικές μονιμότητας, στο γνωστό μοναστήρι του Γκόλια, που έχτισε κάποτε ο πρίγκιπας Λούπου, στο Ιάσιο, πρωτεύουσα της Μολδαβίας.

Στα 1867, άγνωστο γιατί, η γυναίκα του Ιλεάνα τον άφησε, κι από τότε ο διάκος Κρεάνγκα έγινε πιο νευρικός, πιο παράξενος κι άρχισε να τσακώνεται με τους ανωτέρους του. Στα 1868, επειδή πήγε στο θέατρο κι έπεισε κι άλλους κληρικούς να τον ακολουθήσουν, άκουσε πολλές κατηγορίες, στις οποίες ο Κρεάνγκα απάντησε, πως στο θέατρο *«δεν είδε τίποτα το σκανδαλιστικό και το ανήθικο»*. Μια εφημερίδα τότε κατάγγειλε *«το θράσος του ρασοφόρου»*. Ο Κρεάνγκα, που είχε ήδη μια θέση εκπαιδευτή, ύστερα απ' αυτά, εγκατέλειψε σαν διάκος κι αυτό το μοναστήρι. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους η μεγάλη ζέστη οδήγησε το διάκο να κουρέψει λίγο τα μακριά μαλλιά του και να ελαφρώσει την πυκνή γενειάδα του. Άλλο σκάνδαλο! Οι

εκκλησιαστικές, αλλά και οι άλλες αρχές, έκριναν πως ένας ιεροδιάκονος «δεν μπορούσε να λειτουργεί σε τέτοια κατάσταση» και κλήθηκε ν' απολογηθεί, σε ιεροδικείο, γιατί κουρευτήκε. Στην απολογία του, ο Κρεάνγκα, είπε πως ο Κανόνας 42 της Έκτης Ιεράς Συνόδου λέγει πως οι ιερείς δεν πρέπει να διατηρούν μακριά κόμη και γενειάδα, ακόμα και για να δίνουν καλό παράδειγμα καθαριότητας στους κοσμικούς. Τότε ο μητροπολίτης τον έθεσε σε αργία. Στα 1865, και αφού ακολούθησε ένα διετή κύκλο σπουδών στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, μπόρεσε να διοριστεί επίσημα πια δάσκαλος στο δημοτικό σχολείο των Τριών Ιεραρχών. Όμως, και εκεί, ο Κρεάνγκα συνάντησε εχθρούς που πήγαν και τον διέβαλαν στον υπουργό της παιδείας, στρατηγό Τελ, ένα παράφρονα, ο οποίος και τον έδιωξε από το σχολείο, στα 1872. Ο Κρεάνγκα, βαθεία πληγωμένος, απ' αυτή την περιπέτεια, μα όχι και νικημένος, στα 1873, ζήτησε το νόμιμο διαζύγιό του απ' τη γυναίκα του, που τον είχε εγκαταλείψει. Νέο σκάνδαλο! Τότε, απαυδημένος και αηδιασμένος, λέγεται, ότι ο Κρεάνγκα έστειλε στο μητροπολίτη το ράσο του και το καλυμμαύχι του, με αυτές τις λέξεις: «*Η Εκκλησία μου τα έδωσε και στην Εκκλησία τα επιστρέφω*».

Τον ίδιο καιρό, κοντά στο μικρό σχολείο του μακρινού συνοικισμού που υπηρετούσε, ο Κρεάνγκα, κομποδένοντας κάτι μικρά αγροτοεισοδηματάκια του, μπόρεσε ν' αγοράσει ένα σπιτάκι με δύο δωμάτια και δύο εξώστες, ένα μπροστά κι ένα πίσω. Η «καλύβα», όπως την ονόμασε εξ' άρχεις ο Κρεάνγκα, φτωχή στην κατασκευή της, ήταν θεμελιωμένη στην κόχη ενός φαραγγιού και, βλέποντάς την, έλεγε πως από στιγμή σε στιγμή θα γκρεμιζόταν στο φαράγγι. Τα παράθυρα έβλεπαν σ' ένα πράσινο λόφο, όπου έβοσκαν για ξεχειμαδιό κοπάδια πρόβατα, που ο Κρεάνγκα τρελαινόταν να τα βλέπει και μεθούσε ακούοντας τη μουσική απ' τα κουδούνια τους. Το καλοκαίρι κοιμόταν στον πίσω εξώστη, πλάι σ' ένα μαστέλο με νερό, που το μάζευε για να πίνει και να δροσίζεται.

Μια παραδουλεύτρα, η Αικατερίνα, φρόντιζε για την καθαριότητα του σπιτικού, του έπλενε και του μάλωνε τα ρούχα, και του μαγείρευε νόστιμα φαγητά που καταβρόχιζε καθισμένος κατάχαμα σταυροπόδι, μπροστά στο χαμηλό σοφρά, και περιτριγυρισμένος από ένα κοπάδι γάτους, που τον πιο μεγάλωσωμο τον φώναζε Τίτου, προς τιμήν του κριτικού Τίτου Μαγιорέσκου, που αργότερα έγινε και υπουργός της Παιδείας.

Στο σπίτι του φορούσε πάντα μια φαρδιά χωριάτικη μπλούζα, για ν' αναπνέει άνετα το σώμα του, και, όταν κατέβαινε στην πόλη, ντυνόταν με τον καλογερίστικο αμπά του. Η λαιμαργία του ήταν ονομαστή. Όταν ευημερούσε, έφτανε να τρώει για γεύμα μια ολόκληρη πιατέλα μαμαλίγκα, ένα ολάκερο σαζάνι του Δούναβη, ψάρι που μπορούσε να χορτάσει τρία άτομα, μια ολάκερη πουλάδα στη σούβλα, μαζί με μολδάβικες πίττες και λιχουδιές, για να τα μουσκέψει υστέρα με μια μεγάλη καράφα κρασί και μ' ένα σταμνί νερό, δίχως ποτέ να αισθανθεί κανένα βάρος στο στομάχι του.

Στα 1874, τον βρίσκομε να συχνάζει στις συγκεντρώσεις της ιστορικής για τα ρουμανικά Γράμματα φιλολογικής Λέσχης του Ιάσιου «Ζουνίμεα», που κατεύθυνε ο Τίτου Μαγιорέσκου, και όπου γνώρισε τον επίσης Μολδαβό και αργότερα εθνικό ποιητή της Ρουμανίας Μιχάι Εμινέσκου, με τον οποίο συνδέθηκαν με πιστή φιλία. Στη Λέσχη αυτή του Ιασίου, πόλης που αποτελούσε τδ μεγαλύτερο πνευματικό

κέντρο της χώρας, σύχναζαν οι «καθώς πρέπει» διανοούμενοι, που είχαν σπουδάσει στην Ευρώπη κι έριχναν τους πρώτους σοβαρούς σπόρους στη ρουμάνικη λογοτεχνία. Όλοι αυτοί οι καλλιεργημένοι, έκτος από τον Εμινέσκου κι ένα δύο άλλους, αποστρέφονταν τον Κρεάνγκα, δεν αναγνώριζαν σ' αυτόν καμιά σπουδαία αξία και στο πρόσωπό του δεν έβλεπαν παρά ένα τραχύ, αδέξιο και «διασκεδαστικό» χωριάτικο τύπο.

Στη ζωή του ο Κρεάνγκα είχε πολλούς εχθρούς και πολύ υπόφερε από τις δολοπλοκίες και τις συκοφαντίες τους. Γι' αυτό και πέρασε ένα βίο φοβερά δύσκολο, και συχνά, χάρη σε ανέντιμες ενέργειες των έχθρων του, απολύθηκε από θέσεις που είχε πετύχει με τόσες οδυνηρές για την αξιοπρέπειά του προσπάθειες. Περνούσε τις μέρες του ανάμεσα στους μικρούς μαθητές του, τη μόνη του παρηγοριά, και σ' αυτούς διηγόταν, πριν ακόμα αρχίσει να γράφει, τ' αλησμόνητα παραμύθια και τις ιστορίες του που, από στόμα σε στόμα, διαδίδονταν σε όλη τη χώρα, για να γίνουν κτήμα ενός ολόκληρου λαού. Γεμάτος πίκρα και αηδία για τη ζωή, και συχνά σχεδόν πένητας, είχε εν τούτοις τη μεγαλοψυχία και την ανθρωπιά να βοηθάει όσο μπορούσε τους καλύτερους φίλους του, όταν τούς εύρισκαν δυσκολίες. Κι ένας απ' αυτούς ήταν ο μεγαλοφυής ποιητής Εμινέσκου, που οι πολιτικάντηδες της εποχής τον καταδίωκαν άγρια για τις φιλελεύθερες ιδέες του, τα ηθικοπατριωτικά του κηρύγματα και τον ασυμβίβαστο χαρακτήρα του. Όταν ο Εμινέσκου απολύθηκε από σχολικός επιθεωρητής, γιατί σε μια επίσημη έκθεση περιέγραφε τα χάλια των σχολειών της υπαίθρου, για να πέσει σε μαύρη φτώχεια, ο Κρεάνγκα τον φιλοξένησε στο φτωχό και γυμνό του καλύβι. Σ' αυτό το καλύβι, τα δύο σπουδαιότερα ρουμάνικα λογοτεχνικά πνεύματα του περασμένου αιώνα, μοιράστηκαν τη μπουκιά το ψωμί και τα βάσανά τους. Κείνες ακριβώς τις μέρες του κοινού κατατρεγμού, ο Κρεάνγκα, για πρώτη φορά, διάβασε στον Εμινέσκου το παραμύθι «Η πεθερά με τις τρεις νύφες». Ήταν ο ίδιος ο ποιητής, που είχε συμβουλεύσει το φίλο του να γράψει στο χαρτί αυτά τα παραμύθια, που όταν τα διηγόταν συνάρπαζαν μικρούς και μεγάλους. Κι αυτό γιατί ο Εμινέσκου, ερευνητής και μελετητής του λαϊκού έντεχνου λόγου, είχε διαπιστώσει πως μέσα στα παραμύθια του Κρεάνγκα περικλείονταν ένας αληθινός θησαυρός από λαϊκό, πνευματικό και λεκτικό πλούτο, όλη η θυμοσοφία των αγροτικών πληθυσμών και το πικρό χιούμορ τους. Το **έμπασμα** του μεγάλου ποιητή στο φτωχικό του καλύβι, φώτισε για ένα καιρό τη νύχτα της ταραγμένης ψυχής του, κι ο ένας αντλούσε παρηγοριά και δύναμη απ' τον άλλο. Η σοσιαλιστική κίνηση της Μολδαβίας και οι ζυμώσεις της δεν είχαν αφήσει ασυγκίνητο τον Κρεάνγκα και με τον Εμινέσκου συχνά ξενυχτούσαν στο φως ενός σπαρματσέτου, συζητώντας για το καλύτερο μέλλον που θα 'φερνε στους ανθρώπους, ιδιαίτερα στους χωρικούς, μια κοινωνική αλλαγή.

Ο Κρεάνγκα δεν ήξερε τι θα πει κολακεία, γι' αυτό και ποτέ δεν έκανε φίλους. Όμως, δεν ήταν καθόλου ένας ακοινώνητος «αρκουδάνθρωπος», όπως άδικα τον παράσταιναν. Αντίθετα, ήταν αξιαγάπητος, μειλίχιος και καλός και οι μικροί μαθητές του τον λάτρευαν. Απλώς απόφευγε να συνάπτει σχέσεις μ' αυτούς που μισούσαν και βασάνιζαν το λαό, τους διεφθαρμένους, τους εκμεταλλευτές. Αγαπούσε τη ζωή και τις χαρές της, τους τίμιους εργατικούς ανθρώπους, κι απ' αυτούς είναι που έπλασε τους πιο θετικούς ήρωες του. Μέσα στο έργο του, που τελικά θριάμβευσε κι

αγαπήθηκε απ' τις πλατειές μάζες, όλα έχουν ανθρωπιά. Ακόμα κι τα μυθικά στοιχεία και τα ζώα. Η γίδα δεν είναι μόνο μια γίδα κι ο κόκορας μόνο ένας κόκορας. Τους κάνει να ενσαρκώνουν ανθρώπινους τύπους και ήρωες. Επί πλέον, ακόμα, και στις πιο φανταστικές δημιουργίες του, ο Κρεάνγκα προβάλλει την ιστορική και κοινωνική πραγματικότητα που έζησε και χρησιμοποιεί σαν κύριο όπλο εναντίον της την ειρωνεία. Αυτό το χιούμορ, οξύτατο, άμεσο και πρωτότυπο, έκανε τον Κρεάνγκα να φαίνεται στα μάτια του κόσμου σαν ένα είδος «γελωτοποιού», που εκφραζόταν ως επί το πολύ με παροιμίες. Γι' αυτό, απ' όπου περνούσε τον περιστοιχίζαν αμέσως άνθρωποι, που περίμεναν να τον δουν ν' ανοίγει εκείνο το «μαγικό σακί του με τα ψέματα», για ν' ακούσουν και να γελάσουν με τα όσα διηγόταν.

Μέσα στις *Αναμνήσεις* του, το έργο που αγαπήθηκε και στον έξω κόσμο, μεταφρασμένο σε πολλές γλώσσες, ο Ίον Κρεάνγκα έγραψε το μυθιστόρημα του ανώνυμου χωρικού μιας ορισμένης εποχής και μιας ορισμένης περιοχής και, μέσα στις γενικότητες, μπόρεσε να δημιουργήσει μια ποικιλία ανθρώπινων τύπων, δίχως να εξαλείψει τις ιστορικές, γεωγραφικές και ατομικές πλευρές. Και πραγματικά, τόσο οι *Αναμνήσεις* του, όσο και τα παραμύθια του, θα 'λεγε κανένας πως είναι τα αφηγηματικά μέρη ενός δραματικού έργου για ένα μόνο πρόσωπο, ενός έργου που έχει σαν βάση, απ' την αρχή ως το τέλος, το μονόλογο. Ο Κρεάνγκα, έγραψε σαν ένας απλός αφηγητής, σαν ένας άνθρωπος που, καθισμένος στον πάγκο, έξω απ' το φράχτη του μολδάβικου αγροτικού σπιτιού του, τις φεγγαρόλουστες καλοκαιριάτικες βραδιές, ή το χειμώνα μπροστά στο τζάκι, διηγείται στους άλλους ιστορίες, με ήρωα στις αφηγήσεις του τον ίδιο τον εαυτό του. Από το δραματικό ζετούλιγμα της αφήγησης ξεπετιούνται και στερεώνονται οι ανθρώπινοι χαρακτήρες και μέσα στην αφήγηση, που δεν τη στολίζει καμιά ιδιαίτερη συγγραφική περιγραφή, ο Κρεάνγκα, κινεί, μιλώντας και κουβεντιάζοντας, τους ήρωές του, ανθρώπους, στοιχεία και ζώα, γιατί τα παραμύθια του, δεν τα γράφει - ας τα 'γράψε - τα μιλάει.

Ωστόσο, μέσα στο έργο του, αν και το μεγαλύτερο μέρος του στήνεται στην περιοχή του μύθου, ο ρεαλισμός του Κρεάνγκα έχει το περισσότερο ενδιαφέρον. Αν αναλύσουμε ένα από τα παραμύθια του, «Η κατσίκα και τα τρία κατσικάκια», θ' ανακαλύψουμε τον κλασικό εκείνο ρεαλισμό του Λαφονταίν, που προηγήθηκε κατά δύο αιώνες. Τα ζώα του Κρεάνγκα είναι σαν άνθρωποι και ο συγγραφέας θέλει να μας παρουσιάσει και να μας υπογραμμίσει τις αναλογίες που υπάρχουν ανάμεσα στον κόσμο των ανθρώπων και στον κόσμο των ζώων, χρησιμοποιώντας ρεαλιστικά μέσα. Η γίδα με τα τρία μικρά της, που βελάζει λυπητερά, είναι η καρικατούρα μιας γεμάτης έγνοια χήρας μητέρας, ενώ ο λύκος με τα θολά μάτια και την αρπαχτική όρεξη είναι το τυπικό σύμβολο του ανθρώπου που δε διστάζει να διαπράξει και τη χειρότερη πράξη, αρκεί να ωφεληθεί αυτός.

Μα και σ' όλα τα παραμύθια του Κρεάνγκα ο αναγνώστης θα 'χει την ευκαιρία να προσέξει γνωστούς ανθρώπινους τύπους (το σκληρό, τον άπληστο, τον άρπαγα, το μοχθηρό, τον ταπεινό, το φτωχό, τον αδύναμο, τον αθώο), ενσαρκωμένους στα υπερφυσικά οντά, στα στοιχεία, στα ζώα, ακόμα και στα αντικείμενα, και να διαπιστώσει τον ίδιο κοινωνικό - ιστορικό πίνακα, πλαισιωμένο από διάφορες καταστάσεις, με κεντρικό πυρήνα στα θέματα των παραμυθιών του την πάλη του καλού που ζητά να νικήσει το κακό.

Εκείνο, τέλος, που ιδιαίτερα εντυπωσιάζει στα παραμύθια του Κρεάνγκα, είναι το συχνά έμμετρο λαογραφικό υλικό που επιστρατεύει ο συγγραφέας και το δανείζεται, είτε από το στόμα των ανθρώπων του λαού είτε το αυτοσχεδιάζει, όταν του χρειάζεται, για να το προσαρμόσει άμεσα στη ζωή και στις κατάλληλες στιγμές της αφήγησής του. Η παροιμιολογία του Κρεάνγκα είναι πλουσιότατη και γεμάτη από ηθικά διδάγματα, διδάγματα που έχει στερεώσει μια εμπειρία χιλιάδων ετών. Οι παροιμίες του ξεπετιούνται αυθόρμητα από τη φυσιολογική ανάγκη και τις συνθήκες κάθε στιγμής. Κι από' δώ είναι που εκπηγάζει και η υψηλή ιδεολογική και ηθικιστική αξία των παραμυθιών του Κρεάνγκα. Όταν αυθόρμητα, ένας από τους ήρωές του, ξεστομίζει την πρωτότυπη φράση «*Ποτέ δεν ήμουν τόσο φτωχός, όσο είμαι φέτος, όσο ήμουν πέρυσι, όσο ήμουν από τότε που γεννήθηκα*», η φράση αυτή κωδικοποιείται αυτόματα στο λεξικό του λαού, τοποθετείται σαν έννοια στη συνείδησή του, και σταδιοδρομεί μέσα στο χρόνο με την επιτυχία της παροιμίας και την αιώνια νεότητα του λαϊκού λόγου και, πιο γενικά, του φολκλόρ.

Τα παραμύθια του Κρεάνγκα και, προπάντων, οι *Παιδικές αναμνήσεις* του, είναι γνωστά σε πάρα πολλές χώρες και από αυτή τη στιγμή και στην Ελλάδα, χώρα με ισχυρούς ιστορικούς δεσμούς και συγγένεια με τη Ρουμανία. Πριν 50 χρόνια, οι *Αναμνήσεις από τα παιδικά χρόνια* πρωτομεταφράστηκαν στα Αγγλικά κι από τότε δεν έπαψαν να μεταφράζονται από γλώσσα σε γλώσσα, δημιουργώντας στον έξω κόσμο ζωηρό ενδιαφέρον και συμπάθεια για τη ρουμανική λογοτεχνία, που ουσιαστικά άρχισε την πορεία της με τους Μολδαβούς ηθικιστές και χρονικογράφους του 17^{ου} αιώνα.

Σήμερα το έργο του Κρεάνγκα, που θα 'ταν ακόμα πιο πλούσιο αν δεν πέθαινε σε ηλικία 52 ετών, είναι μεταφρασμένο σε τριάντα γλώσσες, και πάνω από ενενήντα μελετητές έχουν ασχοληθεί μ' αυτό. Όπως ο Εμινέσκου, ο Σλάβιτσι και ο Καρατζιάλε (οι κλασικοί της ρουμανικής λογοτεχνίας), έτσι κι ο Κρεάνγκα πίστευε ακλόνητα πως ο συγγραφέας δε γράφει για το γούστο του, μα επωμίζεται μια σπουδαία και βαριά αποστολή. Μέσα σ' αυτό το πνεύμα δημιούργησε ολόκληρο το διηγηματογραφικό έργο του, ένα έργο με δροσιά αμάραντη, με βαθιές ρίζες στο εθνικό χρώμα, με αστραφτερή έκφραση, γνήσιο πάθος και ιδιότυπο χαρακτήρα, που πλουτίζει, με την πινακοθήκη των πορτραίτων που προβάλλει και το πλήθος των σπαρταριστών σκηνών, την κουλτούρα της πατρίδας του Ρουμανίας.

Το έργο του

α. Παραμύθια: *Capra cu trei iezi* (*Η κατσίκα με τα τρία κατσικάκια*, 1875), *Dănilă Prepeleac* (*Ντανίλα Πρεπελεάκ*, 1876), *Fata babei și fata moșneagului* (*Η θυγατέρα του γέρου και η θυγατέρα της γριάς*, 1877), *Făt Frumos, fiul iepcii* (*Ο Ηλιογέννητος, ο υιό της φοράδας*, 1877), *Povestea lui Harap-Alb* (*Ο άσπρος σκλάβος*, 1877), *Ivan Turbincă* (*Ιβάν Τουρμπίνκα*, 1878), *Povestea lui Ionică cel prost* (*Η ιστορία του Γιαννάκη του χαζού*, 1877), *Povestea lui Stan-Pățitul* (*Η ιστορία του Σταν του πασιτίουλ*, 1877), *Povestea porcului* (*Η ιστορία του χοίρου*, 1876), *Povestea porștilor* (*Το παραμύθι των παραμυθιών*, 1877-1878), *Povestea unui om leneș* (*Η*

ιστορία του τεμπέλη ανθρώπου, 1878), *Punguța cu doi bani* (Το πουγκί με τα δύο φλουριά, 1875) και *Soacra cu trei nurori* (Η πεθερά με τις τρεις νύφες, 1875).

β. Δηγήματα: *Acul și barosul* (Η βελόνα και η βαριοπούλα, 1874), *Cinci răini* (Πέντα ψωμιά, 1883), *Inul și cămeșa* (Το λινάρι και το πουκάμισο, 1874), *Ion Roată și Cuza-Vodă* (Ο Ιον Ροάτα και ο ηγεμόνα Κούζας, 1882), *Μοș Ion Roată și Unirea* (Ο μπάρμπα - Τον Ροάτα και η Ένωση, 1880), *Răcală* (Πακάλα, 1880), *Prostia omenească* (Η κουταμάρα του ανθρώπου, 1874) και *Ursul răcălit de vulpe* (Η αρκούδα που την ξεγέλασε η αλεπού, 1880)

γ. Νουβέλες: *Μοș Nichifor Coțcariul* (Ο μπάρμπα - Νικηφόρος ο Κατεργάρης, 1877) και *Ρορα Duhul* (Ο παπα - Πνεύμα, 1879).

δ. Αυτοβιογραφικά μυθιστορήματα: [Amintiri din copilărie](#) (Αναμνήσεις απ' τα παιδικά μου χρόνια, 1879) και *Απόσπασμα αυτοβιογραφίας*.

ε. Επιστολές: *Către Gheorghe Creangă* (Προς τον Γεώργιο Κρεάνγκα), *Către Zaheiul Creangă* (Προς τον Κρεάνγκα τον Ζακχαίο), *Către Ecaterina Vartic* (Προς την Αικατερίνη Βάρτικ), *Către Elena Creangă-Chiței* (Προς την Έλενα Κρεάνγκα-Κιτσέι), *Către Mihai Eminescu* (Προς τον Μιχάι Εμινέσκου), *Către Vasile Conta* (Προς τον Βασίλη Κόντα), *Către Alexandru C. Cuza* (Προς τον Αλέξανδρο Κ. Κούζα), *Către Nicolae Gane* (Προς το Νικόλαο Γκάνε), *Către Mihail Kogălniceanu* (Προς τον Μιχαήλ Κογκαλνιτσεάνου), *Către Titu Maiorescu* (Προς τον Τίτο Μαγιορέσκου), *Către Iacob Negruzzi* (Προς τον Ιάκωβο Νεγρούτζι), *Către Ioan Slavici* (Προς τον Ιωάννη Σλάβιτσι) και *Către Victor Zaharovschi* (Προς τον Βίκτωρα Ζαχαρόβσκι).

Αναμνήσεις από τα παιδικά χρόνια²

«Δεν ξέρω πώς νοιώθουν οι άλλοι, μα εγώ, όταν θυμάμαι τα μέρη που γεννήθηκα, το πατρικό μου σπίτι στο Χουμουλέστι, το στήριγμα του τζακιού, όπου η μάνα μου έδενε ένα σπάγκο τυλιγμένο με σγουρόχαρτα - ώ, αυτά τα χαρτιά που μαζί

² *Αναμνήσεις απ' τα παιδικά χρόνια*, σσ. 37-41. Κείμενο του Ίον Κρεάνγκα μεταφράζεται και στον τόμο με τίτλο *Ρουμάνοι πεζογράφοι και ποιητές*, μετάφραση - ανθολόγηση Μενελάου Λουντέμη, εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα 1978, σσ. 14-17, καθώς και στον Άρη Δικταίου, *Ανθολογία Ρουμάνων Πεζογράφων*, μετάφραση Άρη Δικταίου & Στ. Βουρδούμπας, εκδόσεις Γ. Φέξη, Αθήνα 1963, σσ. 4-6 (πληροφορίες για τον συγγραφέα και το έργο του) και σσ. 54-73 (μετάφραση του έργου με τίτλο «Ο μπάρμπα-Νικηφόρος», με υπογραφή του Άρη Δικταίου): «Με την εμφάνιση των συγγραφέων της υπαίθρου - γύρω στο 1880 και στην περίοδο που ακολούθησε - η ρουμανική πεζογραφία παίρνει μια καινούργια κατεύθυνση, γόνιμη σε αξιοπρόσεχτες πραγματοποιήσεις. Στην αρχή ακριβώς αυτού του ρεύματος, παίρνει θέση ο πιο περίβλεπτος εκπρόσωπός του. Είναι ο Ίον Κρεάνγκα, ένας πρώην ιερωμένος, που μια αρκετά σύντομη φιλολογική καριέρα του επιτρέπει ωστόσο να πραγματοποιήσει ένα από τα πιο ολοκληρωμένα κεφάλαια της ρουμανικής πεζογραφίας. Ο Κρεάνγκα συνήθιζε ν' αφηγείται, πριν τα γράψει, τα διηγήματα και τις ιστορίες του στους γοητευμένους συμπολίτες του στο Γιάσσι. Οι ακροατές του ήταν γνωστοί διανοούμενοι, απόφοιτοι πανεπιστημίων, μα και άνθρωποι που ήξεραν να εκτιμούν τις νόστιμες ιστορίες που έλεγε καλύτερα από κάθε άλλον. (...) Γι' αυτό και η κριτική μπόρεσε, πολύ σωστά, να τονίσει πως τα φανταστικά του διηγήματα είναι στην πραγματικότητα νουβέλες με πολύ έντονο κοινωνικό και ψυχολογικό ρεαλισμό. (...) Το χιούμορ του Κρεάνγκα, που στο σύνολο του έργου του ανεβαίνει σε διάφορα ύψη, αρχίζοντας από το χοντρό ραμπελικό γέλιο, γίνεται ένα χαμόγελο γεμάτο υπονοούμενα, χωρίς να πέφτει, ωστόσο, στην ελευθεριότητα, γιατί ούτε οι καταστάσεις, ούτε τα αισθήματα έχουν κάτι το πονηρό.»

τους μπορούσαν να παίζουν οι γάτες! - την άκρη στο παραγώνι όπου στηριζόμουν όταν άρχισα να στέκω στα μικρά μου πόδια, το φούρνο που πάνω του ζάρωνα όταν παίζαμε το κρυφτούλι, τα τόσα μας παιχνίδια, τα γεμάτα χαρά και αγνή ομορφιά, η καρδιά μου σκιρτά ακόμα και σήμερα από ευφροσύνη. Α, Κύριε! Τι ωραία που ήταν τότε η ζωή! Οι γονείς μου, τ' αδέρφια μου κι οι αδερφές μου ήταν όλοι γεμάτοι υγεία, απ' το σπίτι μας δεν έλειπε τίποτα, τα γειτονόπουλα έπαιζαν απ' το πρωί ως το βράδυ μαζί μας κι εγώ έκανα ό,τι μου κάπνιζε, θα 'λεγε κανένας πως όλος ο κόσμος ήταν δικός μου!

Κι ήμουν χαρούμενος σαν την καλοκαιριά, ζωηρός και τσαχπίνης, σαν την αύρα όταν παιχνιδίζει μέσα στα δέντρα.

Η μάνα μου, που ήταν ακουστή για τις μαγείες της και τα ξόρκια της, μου 'λεγε χαμογελώντας καμμιά φορά, όταν ο ήλιος άρχιζε να ξεπροβάλλει μέσα απ' τα σύννεφα, υστέρα από μεγάλη βροχή: *«Έβγα, ξανθόμαλλο παιδί μου, έβγα και γέλασε στον ήλιο κι ο καιρός θα φτιάξει»*. Κι ο καιρός, αληθινά, έφτιαχνε όταν γελούσα...

Το 'ξερε καλά ο ήλιος, με ποιον είχε να κάνει, γιατί ήμουν το παιδί της μάνας μου, εκείνης, που ήξερε να κάνει αληθινά θαύματα. Γύριζε πίσω τα μαύρα σύννεφα που απειλούσαν το χωριό μας, έστελνε άλλου το χαλάζι, μπήγοντας μian αξίνα στη γη, έξω απ' την πόρτα μας, έκανε το νερό να πήξει μόνο με δυο πόδια αγελάδας που τα φύλαγε, κι οι άνθρωποι σταυροκοπιόνταν γεμάτοι κατάπληξη. Όταν καμμιά φορά σκόνταφτα και χτυπούσα στο κεφάλι, στο χέρι ή στο πόδι, η μάνα μου έδερνε τη γη, τον τοίχο ή το ξύλο όπου είχα χτυπήσει, κι έλεγε: *«Να! Να!»*. Κι αμέσως ο πόνος περνούσε... Όταν βούιζαν τ' αναμμένα κούτσουρα μέσα στη σόμπα - σημάδι αέρα και κακοκαιρίας - ή, όταν τα κούτσουρα σφύριζαν - σημάδι πως κάποιος σε κουτσομπολεύει - η μάνα μου τα μάλωνε εκεί μέσ' στη σόμπα και τα χτυπούσε με τη μασιά για να μερώσει τον εχθρό. Κι ακόμα, όταν η μάνα μου έβρισκε πως είχα κάπως χαλασμένη όψη, ετοιμάζε στη στιγμή με το δάχτυλό της, που το 'βρεχε με σάλιο, λίγη λάσπη με το χώμα που είχε μαζευτεί κάτω απ' τη σόλα του παπουτσιού της, ή έπαιρνε καπνιά μέσα απ' τη σόμπα, λέγοντας: *«Όπως το κακό μάτι δεν άγγιζε ποτέ το τακούνη του παπουτσιού ή τη σόμπα, έτσι να μην άγγιξει και το παιδάκι μου!»*. Κι ύστερα μού 'κανε ένα μεγάλο σημάδι στο μέτωπο, για να εμποδίσει το χάρο να πάρει το αγαπημένο της... Κι αφήνω τα τόσα άλλα!

Αυτή ήταν η μάνα μου, τον καιρό της παιδικής μου ηλικίας, σοφή στις μαγγανείες, όπως τη θυμάμαι. Και τη θυμάμαι πολύ, αξέχαστα, γιατί τα μπράτσα της με νανούριζαν τόσο γλυκά, όταν ακόμα θήλαζα, κι αφηνόμουν να με χαϊδεύει στην αγκαλιά της, ενώ τιτίβιζα τους πρώτους ήχους και την κοίταζα μέσα στα μάτια με λατρεία. Τη θυμάμαι πολύ γιατί το αίμα μου είναι απ' το αίμα της, κι η σάρκα μου απ' τη σάρκα της, γιατί είναι κείνη που μ' έμαθε να μιλώ. Όσο για τη φρόνηση, αυτή πια είναι ένα δώρο τού Θεού, όταν έρχεται ο καιρός να μάθει ο άνθρωπος να ξεχωρίζει το καλό απ' το κακό.

Ο καιρός όμως περνούσε δίχως να τον καταλαβαίνομε, κι εγώ μεγάλωσα σιγά σιγά. Όλο και καινούργιες σκέψεις φτερούγιζαν στο κεφάλι μου, όλο και περισσότερες χαρές μ' ευχαριστούσαν. Όσο για φρόνηση, ήμουν όσο γινόταν πιο διάβολος κι οι επιθυμίες μου δεν είχαν τέλος. Άστατη κι απατηλή είναι, αλήθεια, η

ανθρώπινη σκέψη. Έχει φτερά που πάνω τους μας παρασύρει δίχως ανάπαυλα μια λαχτάρα άσβηστη, ως τον τάφο.

Μ' αλλοίμονο σε κείνον που αφήνεται να παρασυρθεί απ' το νήμα των στοχασμών του! Το νερό τον τραβάει κλεφτά στο βυθό, κι από την πιο μεγάλη χαρά, μπορεί να πέσει καμμιά φορά στην πιο φριχτή θλίψη.

Ας μιλήσομε όμως πιο καλά για την παιδική μας ηλικία. Άλλωστε, μονάχα αυτή είναι πραγματικά χαρούμενη κι αθώα.

Λίγο το νοιάζει το παιδί αν ο πατέρας του κι η μάνα του λογαριάζουν τις δυσκολίες της ζωής, το άγνωστο που θα φέρει η αυριανή μέρα, ή αν βασανίζονται από βαριές σκέψεις και φροντίδες... Το παιδί καβαλάει ένα ραβδί, μια βέργα, και φαντάζεται πως είναι πάνω σ' ένα ατίθασο άλογο και καλπάζει χαρούμενο κι ασυγκράτητο. Το χτυπά με το καμουτσίκι του, του κρατά γερά τα γκέμια, το βρίζει μ' όλη του την καρδιά και σε ξεκουφαίνει. Ακόμα κι όταν στην τρεχάλα του σκοντάψει και πέσει, το παιδί φαντάζεται ότι το άλογό του τον πέταξε και ξεσπά το θυμό του με το καμουτσίκι στη ράχη του.

Να πως ήμουν σ' αυτήν την ευτυχισμένη ηλικία, όπως δε φαντάζομαι κι όλα τα παιδιά, από τότε που έγινε ο κόσμος, ας λένε ό,τι θέλουν γι' αυτόν.

Όταν η μάνα δεν άντεχε πια απ' την κούραση και ξάπλωνε κάποια στιγμή για ν' αναπαυτεί, εμείς τα διαβολάκια διαλέγαμε ίσα ίσα αυτή τη στιγμή για ν' αναστατώσουμε το σπίτι. Κι όταν ο πατέρας γύριζε νύχτα απ' το δάσος του Ντουμέσνικου, παγωμένος απ' το κρύο και σκεπασμένος όλος με πάχνη, εμείς διασκεδάσαμε να τον τρομάζουμε, καθώς πηδούσαμε πάνω στην πλάτη του μέσ' στο σκοτάδι. Κι εκείνος, όσο κουρασμένος κι αν ήταν, μας άρπαζε τον ένα μετά τον άλλον, όπως στην τυφλόμυγα, και μας σήκωνε ως το ταβάνι, λέγοντας: «'Ω! πόσο ψηλός είναι!» Και δεν έπαυε να μας φιλά όλους. Μόλις ο πατέρας μου άναβε το λύχνο και καθόταν να φάει, εμείς βγάσαμε τις γάτες απ' τις κρυψώνες τους, κάτω απ' το τζάκι, ή από άλλες μεριές, τις τραβούσαμε τις τρίχες και τις βάζαμε να κάνουν τέτοια γυμνάσια, που τις τρελαίναμε. Κι οι δύστυχες οι γάτες δεν μπορούσαν να ξεφύγουν απ' τα χέρια μας, παρά τσαγκρουνίζοντάς μας και νιαουρίζοντας άγρια, όπως μας άξιζε.

- Κι εσύ, άντρα μου, κάθεσαι και τους βλέπεις, έλεγε η μάνα μου, κι από πάνω τους δίνεις και θάρρος, ψέματα; 'Α! σας τσαγκρουνίσαν; Καλά σας έκαναν, τέτοια ενοχλητικά και κακομαθημένα διαβολόπαιδα που είστε! Ούτε ένα ζώο δεν μπορεί να στεριώσει στο σπίτι μας, απ' την κακία σας. Να, επειδή δεν τις φάγατε σήμερα, κάνετε χίλιες τρέλες με τις γάτες. Και δε χαμπαρίζετε τον κόσμο, σαν το σκύλο, που γαυγίζει δίχως λόγο και δε φοβάται το ρόπαλο. Μάθετε όμως πως αρκετά σας άφησα να κάνετε τις διαβολιές σας. Τώρα θα ξεκρεμάσω τη βέργα απ' το δοκάρι και θα σας αργήσω μια χαρά το πετσι!

- Άντε, άστα ήσυχα, λοιπόν, γυναίκα, άστα. Χαίρονται τα δύστυχα που με βλέπουν να γυρίζω σπίτι, έλεγε ο πατέρας, και μας χοροπηδούσε πάνω στα γόνατά του. Δεν έχουν σκοτούρες αυτά! Δόξα τω θεώ, έχουμε στο αχούρι μια τρακάδα ξύλα για τη φωτιά, κι από λαρδί κι αλεύρι γεμάτο το κελάρι. Έχουμε τυρί στο κιούπι, και λάχανο τουρσί στο βαρέλι. Φτάνει να 'ναι καλά στην υγεία τους τα παιδιά, να τρώνε και να χαίρονται τώρα που 'ναι μικρά! Έννοια σου, μόλις μεγαλώσουν κι έρθουν τα

βάσανα, θα τους κοπεί κι η όρεξη για το παιχνίδι και τα γέλια. Ησύχασε, δε θα ξεφύγουν κι αυτά απ' τη μέγγενη. Δεν το 'χεις ακούσει το ρητό που λέει: «Κάθε παιδί παίζει, κάθε άλογο τραβάει, κάθε παπάς ψέλνει».

- Εσύ, άντρα μου, έλεγε η μάνα, έχεις το χαβά σου, γιατί δεν είσαι σπίτι δη την άγια μέρα μαζί τους, να σου κάνουν τα μαλλιά ν' ασπρίσουν! Ο διάβολος να τα πάρει, Θεέ μου συχώρα με! Ας ερχόταν τουλάχιστο το καλοκαίρι, να πήγαιναν να παίξουν λίγο έξω! Δεν μπορώ πια να τα υποφέρω! Ό,τι διαβολιά τους περάσει απ' το κεφάλι πρέπει σώνει και καλά να την κάνουν! Στην πρώτη καμπάνα του εσπερινού, ο Ζοχέϊ σου, αυτός που σου κάνει τώρα τον ήσυχο, να τον που πετιέται σαν αστραπή έξω, κι αρχίζει να χτυπά τον αργαλειό με τέτοιο τρόπο, που ραγίζουν οι τοίχοι και τριζοβολούν τα τζαμιλίκια στα παράθυρα. Κι αυτή η λέρα, ο Ίον, με το προβατοκούδουνο, με τις μασιές και το σκαλιστήρι της φωτιάς, κάνει ένα τέτοιο σαματά κι ένα τέτοιο πάταγο, που σε ξεκουφαίνει. Κι υστέρη, βάζει ο καθένας τους κι από ένα πανί στην πλάτη κι ένα χάρτινο καπέλο στο κεφάλι και ψέλνουν:

«Αλληλούια! Και άφες ημῖν, Κύριε, τας αμαρτίας ημών...». Και κοροϊδεύουν τον παπά. Να γιατί θέλω να φύγουν απ' το σπίτι. Κι όλ' αυτά, δυο και τρεις φορές τη μέρα, κάθε μέρα! Σου 'ρχεται πια να τα σκοτώσεις... Α! αν τα συγύριζα όπως τους άξιζε !...

- Εσύ, γυναίκα, είσαι τόσο θρήσκα - έτσι τουλάχιστον λεν όλοι - και τα καημένα τα καψοπαίδια θέλησαν να σου κάνουν μια εκκλησία εδώ, στο σπίτι μας, για να σ' ευχαριστήσουν και να χορτάσεις ψαλμουδιά! Ίσως γιατί σκέφτονται πως η εκκλησιά της ενορίας μας είναι τόσο μακριά! Και σεις, παιδιά μου, αν θέλετε, τώρα να σας δίνει η μάνα σας κάθε μέρα κουλούρια αλειμμένα με μέλι, σαν εκείνα που έφτιαξε των Αγίων Σαράντα, και καρυδόπιτες, ψέλνετε όσα τροπάρια ξέρετε όλη τη νύχτα και κάνετε τον παπά όσο σας κάνει κέφι.

- Τρελάθηκες, άντρα μου; Ότι κι αναρωτιόμουν πώς και κάθονται τόσο φρόνιμα, τα χρυσά μου, κι εσύ τους ανάβεις το φυτίλι! Και τώρα, ψέλνετε όλοι μαζί! Δες τα, δεσ τα, δεν το 'χουν σκοπό να κοιμηθούν! Μας κοιτάζουν ίσια στα μάτια, σα να θέλουν να μάς ζωγραφίσουν ! Ω, αν τα σηκώναμε για να τα βάλουμε να δουλέψουν, θα τα 'βλεπες τότε πως θα στραβομουτσούνιαζαν, θα θύμωναν και θα κλαψούριζαν, έλεγε η μάνα. Εμπρός, στο κρεβάτι, φιλαράκοι! Η νύχτα περνά γρήγορα. Μα, εσάς, τι να σας νοιάξει, αφού έχετε το φαΐ κάτω απ' τη μύτη σας!

Κι αφού πέφταμε κι εμείς, όπως όλα τα παιδιά, παλεύαμε, χτυπιόμαστε, δεν μπορούσαμε να κοιμηθούμε απ' τ' αστεία. Τόσο, που η μάνα μας η δύστυχη αναγκαζόταν να μας τραβήξει λίγο τα μαλλιά και να μας δώσει μερικές καλές ξυλιές. Κι ο πατέρας μου που ήθελε τόσο πολύ να πάρει καμμιά φορά τέλος όλη αυτή η φασαρία, έλεγε στη μάνα:

- Έλα, ησυχία, ησυχία! Φτάνει ιτιά, πεισματάρα! Δεν είναι δα και τίποτα γριές τα παιδιά, για να κοιμηθούν και όρθια.

Εκείνη όμως μάς έδινε ακόμα μερικές γερές ξυλιές, λέγοντας:

- Να, πάρτε κι αυτήν για να μάθετε, βρωμιάρηδες! Ακόμα και τη νύχτα, δε μ' αφήνετε να ησυχάσω, παλιόπαιδα!

Μονάχα έτσι μπορούσε να βρει λίγη ησυχία - ο Θεός να συγχωρέσει την ψυχή της! Η καημένη η μάνα... Εσείς νομίζετε τώρα πως με το ξύλο που τρώγαμε στα

ψαχνά ησυχάζαμε; Α, μπα!... Την άλλη μέρα, τα ίδια και χειρότερα. Τότε η μάνα ξανάπαιρνε τη βίτσα απ' το δοκάρι και μας ξανάδερνε. Μα, ποιο το αποτέλεσμα; Όπως λέει η παροιμία:

«Τον αράπη κι αν τον πλένεις μόνο το σαπούνι χάνεις».

Α, τι μπορούσε να μας περάσει απ' το ξερό μας το κεφάλι! Κάναμε ό,τι μπορεί να φανταστεί κανένας, το θυμάμαι, σα να 'ταν χτες.

Δοκίμασε λοιπόν να τα ξαναθυμηθείς τώρα όλα, αν ακόμα δεν ξεκούρδισε το κεφάλι σου, γέρο Ίον!»